

Vsa dela neizcrpna so posoda,
 Ki polni, kiti jo ljubezen prava.
 Po ukih teh smo žiti se učili,
 Po njih zanamci pozni bodo žili.

Odprl se grob, ki mu ostanke krije,
 Za danes žitje njemu se ponovi,
 Da venec se ob čelo mu povije,
 Ki stekli zemlje vsi so ga rodovi!
 Njegova zvezda, glej, na nebu sije,
 Iz groba v mrak polnočni vrô glasovi:
 „Ko jaz vsak žij, živeti druge uči —
 In moj spomin ostal bo v večni luči!“ —

E. G.

Slavnostni govor

pri Komenskega večeru dne 19. maj. travna v ljubljanski čitalnici. Govoril profesor Vilibald Zupančič.

Slavni zbor!
 Častiti udje Slovenskega učiteljskega društva!

Ako se ozremo v zadnja desetletja, ne bomo lahko našli imena, katero bi se tako slavilo ne samo v učiteljskih krogih, ampak po vsem izobraženem svetu, kakor je to ime Jana Amosa Komenskega, slavnega pedagoga, utemeljitelja sedanje ljudske šole in novejših učiteljskih umetnosti. Slovensko učiteljsko društvo je skoro med zadnjimi, ki spolnjuje to dolžnost, potem ko so že neštevilna društva, korporacije, mesta in dežele v celi Evropi in izven Evrope praznovali 300letnico rojstva tega velikega moža.

Res je, da je naučenost najvišje vzkipelo v domovini Komenskega, med njegovimi najbližnjimi rojaki, potem pa v protestantskih deželah, posebno na Nizozemskem med somišljeniki Komenskega v verskih rečeh.

Ako slovenski učitelji tudi stopijo v kolo častilcev Komenskega, moža svetovnega pomena, se pa nikakor ne mislijo odpovedati svoji od očetov podedovani katoliški veri in avstrijskemu patriotizmu, in nimajo v mislih Komenskega kot zadnjega škofa jednote čeških bratov, ali kot protestantskega teologa, kateri je crpil svoje

verske in politične nazore na protestantskih nemških vseučiliščih, ampak slovenski učitelji ga slavijo kot jednega najprvih pedagogov in učiteljev vseh časov, kot utemeljitelja ljudske šole; oni ga slavé kot odličnega sorodnega Slovana in ob jednem kot ljubitelja vseh narodov in vsega človečanstva. Mi bomo obžalovali njegovo žalostno usodo, katera ga je tirala skoraj po vsi Evropi, mi bomo tudi občudovali njegove osobne lastnosti, njegovo neumorno žilavo delavnost, njegovo globoko udanost v voljo božjo in neugasljivo ljubezen do domovine.

Ako pogledamo stanje Evrope pred 300 leti, nahajamo na jedni strani protestantsko idejo, katera je na vrhunec svoje zmage dospela leta 1555. za časa Avgustanskega miru in si podvrgla vso severno in srednjo Evropo; na drugi strani katoliško idejo, katera se je sovražnici krepko v bran postavila, in tudi velik del zgubljenega sveta nazaj pridobila. Ta doba je doba protireformacije iz 30letne vojske. Protireformacija v avstrijskih deželah, ki so bile razdeljene med tri sinove cesarja Ferdinanda I. leta 1564., imela je ta uspeh, da se je v njih katoliški duh zopet oživel. Samo v čeških deželah se je reformacija veliko bolj ukoreninila, ker je našla v utra-

kvizmu in v ostankih husitizma jako ugodna tla, in ker so bili vladarji v notranji Avstriji, to je na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem, nadvojvoda Karol in njegov sin Ferdinand pozneje cesar, veliko bolj vneta in odločna za katoličanstvo kot vladarji na Avstrijskem, na Ogerskem in v čeških deželah, Maksimilijan II., Rudolf in Matija. V teh časih se je rodil 28. sušca 1592. l. v Ogerskem Brodu na Moravskem Jan Amos Komenski (Tu sledi že sploh znani životopis. — *Ured.*) ...

V istem letu (1657) izide „Lux in tenebris“ (Svetloba v temi) mistična knjiga, katere vsebina so prerokovanja Kristijana Kotterja, Kristijane Poniatowske, zamaknene ženske in Nikolaja Drabika, duhovnika bratske jednote češke. Ta knjiga je že takrat vzbudila veliko naspotsvo, in res se moramo temu čuditi, kako je mogel treznomislec Komenski obelodaniti sanjarije tistih treh ljudi. Istina je, da so v tistih časih najbolj izobraženi ljudje bili udani takim praznim sanjarjam, in ako pogledamo v naše čase, najdemo nekaj podobnega v spiritizmu.

Ako hočemo predstaviti si pomen slavnega Komenskega, treba mu je določiti mesto v zgodovini pedagogike, ki je tudi kulturna zgodovina. Srednjeveške šole, v katerih je vladal trivium in kvadrivium, so bile zgolj latinske šole in materinskemu jeziku je bil odmenjen povsod le prav majhen prostor. O metodi v našem pomenu besede ni govora. Učitelj je narekoval, učenci so pisali za njim, potem je učitelj zopet izpraševal. Disciplina je bila ostra, o realnem pouku ni bilo sledú, vladal je v teh šolah formalizem in verbalizem. Za časa reformacije se je jelo bolj šati šolstvo bodisi v protestantskih, bodisi v katoliških deželah. Spoznala se je čez dalje bolj potreba boljšega pouka, posebno iz verskih oziróv, da se namreč na jedni strani evangelij, to je protestantska vera, bolje razširi, in na drugi strani katolicizem laglje ohrani. Zato so se vsi reformatorji, Luter, Calvin,

Zwingli, Melancton in njihovi učenci, posebno Trotzendorf, pečali s pedagogiko. Velikega vpliva so bile tudi šole očetov Jezuitov, katere so se smatrale za najboljše šole tistega časa. Uvedenje realij se je posebno godilo po vplivu Francoza Michel de Montaigne-a in učenjaka Angleža Bakona Verulamskega, katerega spise je Komenski izvestno spoznal, ko se je bavil na Angleškem. Wolfgang Raticius je imel tudi dokaj zdravih nazorov, kako je preurediti šolstvo, posebno pa učenje tujih jezikov. Posebno važno je to, da je Raticius priporočal pouk najprej v materinščini, potem v kakem drugem jeziku. Raticius in Bakon sta živela v tistem času kakor Komenski. Omeniti je tudi spise španskega duhovnika in modrijana Ludovika Vivesa, laškega učenjaka Tomaža Campanella, Valentina Andreae, prijatelja Komenskega in drugih.

V Komenskega duhu so se pa vse te misli kristalizirale, plod njegovega trudapolnega premišljevanja in delovanja je bila reformacija vsega šolstva, katero je v nebrojnih svojih spisih s čudovito jasnostjo, točnostjo in eleganco izvedel. Misli njegove so kakor čisto zrnje brez plev, in njegove spise še dandenašnji lahko bere z velikim pridom vsak učitelj, vsak oče in vsaka mati. Ni mogoče tu razpravljati cel sistem Komenskega, hočem tedaj le izbrati nekaj poglobitnih pedagoških mislij njegovih.

Prva misel je ta, da se odgoja mora začeti že pri rojstvu in da je mati tudi prva učiteljica otrokova, in to misel je razvil Komenski v svojem spisu: „*Informatorium scholae maternae*“. Plod te ideje vidimo zoreti v spisih Pestalozzija in Fröbelna in v sedanjih otroških zabaviščih. Druga veličanska ideja je ta, da se vsa mladina od šestega do dvanajstega leta bodisi moškega ali ženskega spola, visokega ali nizkega stanu, bogati in revni morajo izobraziti v isti šoli in pripraviti za življenje ali za učene studije. To je

„schola vernacula“, tu imamo idejo ljudske šole, katero je genijalni Komenski postavil na tisti temelj, na katerem še sedaj sloni in katerega tudi prihodnost ne bode mogla nadomestiti z boljšim. Tretje zlato zrno, katerega si izberemo, je to, da podlaga vsemu šolskemu učenju mora biti materinščina. Kakor znano je Komenski večino svojih knjig napisal najprej v češkem jeziku, katerega je znal jako spretno rabiti, in potem jih je prestavil v latinski jezik, jezik vseh učenjakov. V svojih velevažnih delih „Magna didactica“, „Janua linguarum reserata“, „Methodus linguarum novissima“, „Vestibulum januae linguarum“, „Atrium, palatium linguarum“ in drugih je razvil to zdravo načelo. Gospodstvo latinskega jezika na visokih šolah seveda ni mogel in ni hotel omajati, ampak pot za učenje latinščine in za vsako učenje je ugladil.

Velevažen korak v napredku šolstva je uvedenje nazornega nauka. Kdo ne pozna imena „Orbis pictus“, dela, ki je bilo predstavljeno v vse evropske in več azijskih jezikov in je največ pripo-

mogla k svetovni slavi Komenskega? „Orbis pictus“ je oče vseh ilustriranih knjig za otroke, po načelih te knjige poučuje sedaj zadnji učitelj in zadnja učiteljica v najbolj skriti vasi na celem izobraženem svetu. Preteklo je pa skoro 200 let, dokler je prodrla ta pedagogična resnica v življenje, resnica, da pouk mora začeti pri nazornem nauku.

Dodati hočem še jedno zrnce iz bogatega zaklada Komenskega spisov, in to je: šola nima samo namena poučevati, ampak tudi namen vzgajati mladino. Temelj vzgoje mu je strah božji, in v naši šolski postavi se isti princip izreka v besedah: Šola ima namen vzgajati mladino nravstveno-versko.

Ni moj namen govoriti o pansofistiških spisih Komenskega in preustrojeni latinskih in visokih šol, kar je istodobnike veliko bolj zanimalo, kakor nas. Zadostujejo naj te črtice, iz katerih je razvidno, da Komenskega smemo imenovati „učitelja narodov“ in da je vreden, da se ga tudi mi tukaj zbrani spominjamo s hvaležnim in naudušenim srcem.

Iz deželnega zbora kranjskega.

V.

Ustanovitev dveh stalnih učiteljskih mest na deželni kmetijski šoli na Grmu.

Finančni odsek (poročevalec poslanec Višnikar) nasvetuje:

Visoki deželni zbor naj sklene:

1. Pri deželni vinarski, sadjarski in poljedelski šoli na Grmu se stalno zistemizirata mesti:

a) drugega učitelja (pristava) z letno plačo 900 gld., s 6 petletnicami po 50 gld. in prostim stanovanjem;

b) mesto tretjega učitelja z letno plačo 700 gld., s 6 petletnicami po 40 gld. in prostim stanovanjem.

2. Deželni odbor se pooblašča, da prepušči pristavu in tretjemu učitelju primeren kos vrta za zelenjavo ter dovoli pristavu tudi deputat po 1 liter mleka na dan.

3. Prošnja Viljema Rohrmana za povišanje plače in stalno nameščenje se odstopi deželnemu odboru v rešitev.

Poslanec P o v š e krepko podpira predlog, da se šoli dajo stalno nameščene učne moči. Zavod je eminentne važnosti, a če je učitelj le začasno nameščen, ne more s tolikim veseljem delati zanj, kakor če je stalen in navezan na zavod. Dosedanja razlika v plačah voditeljevi in pristavovi je prevelika, pristav ima mnogo posla in